

ДАВНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94 (37) : (323.2) «03»

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.4.88>

Дмитро Пуховець*

ПРАВЛІННЯ ЦЕЗАРЯ ГАЛЛА: ПРИЧИНИ НЕВДАЧІ

Анотація: Амміан Марцеллін у своїй історичній праці зобразив римського правителя Цезаря Галла (351-354 рр.) як жорстокого тирана та деспота. Але такий однобічний опис не розкриває всю багатогранність постаті імператора й особливості його правління. Галл в якості правителя мав як успіхи (зупинив військову агресію персів на кордонах, придушив виступи ісаєрів та іудеїв всередині держави, сприяв розвитку християнства), так і невдачі (не зміг владнати продовольчу кризу на підвладних територіях, вступив у жорстку конфронтацію з курією Антіохії, проявляв у правлінні зайву жорстокість). Основною проблемою правління Галла стали занадто вузькі повноваження, надані йому старшим імператором Констанцієм II. Виконуючи обов'язки цезаря, молодший правитель змушений був постійно виходити за встановлені йому межі. Зрештою, це і провокувало конфлікт між володарями та призвело до вбивства Цезаря Галла.

Ключові слова: Пізня Античність, Цезарь Галл, Констанцій II, Амміан Марцеллін, Антіохія

Правління римського імператора Цезаря Галла (351-354 рр.) завжди не викликало великого зацікавлення у світовій історіографії. Його постать знаходилася в тіні його брата Юліана та співправителя Констанція II. Така ситуація пов'язана з низкою причин, зокрема, недостатньо детальним описом правління володаря у джерелах, негативною конотацією, з якою сприймалася його особистість. Основне джерело щодо правління Цезаря Галла, Амміан Марцеллін, описало його як деспотичного та жорстокого правителя, і така оцінка закріпилася в історіографії. При цьому правитель явно заслуговує уваги до себе. Він правив достатньо тривалий період часу – більше трьох з половиною років. Правління імператора, з усіма його успіхами та невдачами, було важливою частиною римської історії IV ст. Дослідження цього правління може дати нам краще розуміння системи політичної влади у середині IV ст., загальних політичних і соціально-економічних процесів, які відбувалися у той час.

Метою статті є дослідження правління Цезаря Галла як складової частини політичної системи римської імперії середини IV ст. від Р.Х. Стаття ставить перед собою низку дослідницьких завдань: дослідити особливості опису правління Галла в джерелах, причини полярних оцінок імператора у різних античних авторів; визначити причини призначення Цезаря Галла в якості цезаря й обсяг повноважень, які йому були делеговані августом

---

* Пуховець Дмитро Сергійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5201-0396>; e-mail: pukhovets@knu.ua

Констанцієм II; проаналізувати основні вектори політики Цезаря Галла в якості імператора; з'ясувати обставини конфлікту Цазаря Галла з Констанцієм II та його вбивства.

Головним джерелом інформації про правління Цезаря Галла є праця «Діяння» (або «Історія») Амміана Марцелліна. Сам автор задумував працю у 31 книзі, яка описувала події з 96 по 378 рр. від Р.Х. Але, як відомо, перші 13 книг до нас не дійшли. Книга 14, перша зі збережених, якраз і розповідає про правління Цезаря Галла, зображуючи його жорстоким і недостойним правителем. За іронією долі, настільки ненависний автору діяч виявився першим політиком, який згадується у збереженій частині книги. Сама 14 книга є непростою для інтерпретації. Дія у ній відбувається у двох основних місцях: в Антіохії при дворі Галла та при дворі Констанція II. Також тут присутні відступи від основної теми, які явно не співпадають з основною хронологією висвітлення подій. Це розповіді про безчинства ісаврів на Сході імперії, про пороки мешканців міста Рим та опис провінцій Сходу¹. Завершується 14 книга доволі просторими розмірковуваннями про справедливість і примхи долі в контексті смерті Цезаря Галла². Така структура 14 книги викликає доречне запитання: чи дотримується автор хронологічної послідовності у викладі подій основної частини? Думки щодо цього різняться, частина дослідників розділяє судження, що в описі правління Цезаря Галла Амміан дотримується більше тематичного, ніж хронологічного принципу. Найбільш детально цю думку формулює у своїй статті патріарх вивчення Пізньої Античності Т.Д. Барнс. Вивчаючи хронологію 14 книги, дослідник приходиться до висновку, що в основному вона описує події з літа 353 р. до осені 354 р., але в межах цього періоду інколи події об'єднуються на тематичній основі, а не у суворій хронології³.

Інше ключове для нас питання в контексті завдань статті – це питання об'єктивності свідчень Амміана про Галла. Воно складається з двох основних питань: звідки інформація про Галла надходила до Марцелліна та чи були у нього причини для особистої ворожості проти правителя. За часів правління Галла Амміан Марцеллін знаходився в оточенні *magister militum* Урзицина, штаб-квартира якого знаходилася в місті Нісібіс⁴. Історик сам розповідає нам, що він відвідував Антіохію в почесі Урзицина, коли той приїхав до головного міста Сирії, щоб очолювати суд по справі щодо заколоту проти Галла. Отже, Амміан був особистим свідком правління Галла, але лише невеликої його частини. Потрібно зазначити, що за найпоширенішою версією, Амміан сам народився в Антіохії, а отже мав там багато друзів. Під час перебування в рідному місті він мав всі можливості зібрати інформацію про цезаря, щоправда, ця інформація могла містити не тільки правду, але й різноманітні чутки та пересуди, як часто буває у таких ситуаціях. Далі Марцеллін у почесі Урзицина відправився на Захід, де отримав інформацію про останні місяці життя Галла та його смерть. На Заході основним джерелом інформації про Галла були донесення ворожих до нього чиновників Сходу, які часто навмисно подавали його правління в негативному світлі. Про це, до речі, повідомляв сам Амміан, який описував регулярні листи до Констанція II префекта преторія Талассія, який «в частих донесеннях Августу описував з

---

¹ Amm. Marc. XIV, 2; 6; 8.

² Amm. Marc. XIV, 11.

³ Barnes T.D. Structure and Chronology in Ammianus, Book 14 // Harvard Studies in Classical Philology. 1989. Vol. 92. P. 418.

⁴ Amm. Marc. XIV, 9, 1.

перебільшенням вчинки Галла⁵. Отже, Марцеллін мав багато інформації про правління Галла, але не завжди вона була об'єктивною.

Щодо особистого ставлення античного історика до Цезаря Галла, то воно явно було негативним. Для цього можна знайти декілька причин. По-перше, у цезаря не склалися відносини з елітою Антіохії, з її курією. Амміан найімовірніше був вихідцем саме з цієї верстви населення, куріальної верхівки⁶. Звичайно, йому не могло подобатися, що переслідування зазнали його соратники, можливо, друзі та знайомі. По-друге, Галл явно був у складних відносинах з начальником Амміана *magister militum* Урзицином. Про причини ворожості «Історія» не повідомляє, але ми їх можемо спробувати пояснити. Галл був відправлений на Схід передусім для виконання військових функцій, а головним військовим начальником тут був саме Урзицин. Скоріш за все, ці постаті не зуміли поділити між собою владні повноваження та сфери впливу, що призвело до їх млявого конфлікту.

Зрештою, ще одне питання по «Історії» Амміана у контексті Цезаря Галла: наскільки повною є інформація про правителя у збереженій частині праці, чи містили попередні втрачені книги суттєві свідчення про імператора? Щодо цього питання думки істориків також розділилися. Е. Томпсон вважав, що у попередніх книгах Амміан про Галла скоріше за все детально не розповідав⁷. Р. Блоклі навпаки вважав, що Амміан цілком міг розповідати про імператора і в попередніх книгах. Зокрема, на думку історика, там могла міститися інформація про церемонію сходження Галла на престол цезаря та описуватися повстання в Іудеї⁸. Скоріше, можна погодитись з першою думкою. Логічним є припущення, що попередня 13 книга була присвячена переважно війні Констанція II проти Магненція. Про Галла найімовірніше там згадувалося тільки кількома реченнями у контексті його призначення на посаду цезаря та його відправлення на Схід. Початок 14 книги виглядає як вступ до всього висвітлення правління Галла: «Зведений у розквіті юності несподіваним стрибком з безодні лих до висоти влади, він перевищував надані йому повноваження й у всіх своїх діях виявляв неймовірну жорстокість»⁹.

Інші античні автори теж описували правління Галла, хоча і менш детально. Протиставленням Амміана серед них можна вважати церковного історика, аріанина Філосторгія, який описує правління Галла у компліментарному ключі. Тут цезар є не тираном і деспотом, а представляється в образі «відважного полководця та правителя, який турбується про державу»¹⁰. Причини цих симпатій слід шукати у спільних релігійних поглядах церковного історика та правителя. Адже Галл проявив себе як активний християнин, саме в аріанському тлумаченні цієї віри. Ніякої негативної інформації про Цезаря Галла ми не знайдемо у Зосими. Імператор і тут виглядає як достойний правитель, який був убитий через підозрілість Констанція II та наклепи на себе¹¹. Інформація у церковних правовірних істориків Сократа Схоластика та Созомена є схожою між собою, як

---

⁵ *Amm. Marc.* XIV, 1, 10.

⁶ *Thompson E.A.* *Ammianus' Account of Gallus Caesar* // *The American Journal of Philology.* 1943. Vol. 64, No. 3. P. 312.

⁷ *Ibid.* P. 303.

⁸ *Blockley R.C.* *Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II* // *Latomus.* 1972. T. 31. Fasc. 2. P. 439.

⁹ *Amm. Marc.* XIV, 1, 1.

¹⁰ *Philost.* III, 28.

¹¹ *Zosim.* II, 55.

це часто у них буває, та менш компліментарною для Галла. Вони виділяють певні його успіхи, як придушення повстання в Іудеї¹². У той же час вони звинувачують Галла у спробі узурпації влади, чим і пояснюють його вбивство Констанцієм II¹³. Уривчасті свідчення про Галла залишив його брат Юліан: він згадує спільне з ним дитинство, а також дає коротку характеристику як всьому правлінню брата, так і конкретним його діям у контексті вирішення продовольчої кризи в Антіохії¹⁴. Уривками згадує про правління Галла і славнозвісний ритор Лібаній. Його свідчення важливі, тому що він був свідком правління цезаря в Антіохії. Ритор двічі відвідує рідне місто за правління молодшого імператора. Перший візит був нетривалим, але дуже сподобався оратору, вдруге він вже «з речами» перебирається до Антіохії з метою продовжити тут жити. Перший візит традиційно відноситься до літа 353 р., дата другого візиту дебатуються – це або кінець 353 р., або початок 354 р.¹⁵ У праці історика XII ст. Зонари приводяться унікальні свідчення про приїзд до Антіохії людини узурпатора Магненція з метою підготовки вбивства Галла¹⁶. Зрештою, сухі свідчення про Галла надають Аврелій Віктор та Євтропій. Вони зазначають факт його призначення цезарем, пізнішого його вбивства, приводять інформацію про його жорстокість і спробу захопити владу, але значних деталей не розкривають¹⁷.

Достатньо скупою є й історіографія правління Цезаря Галла, яка представлена переважно не у вигляді монографій, а лише у вигляді окремих статей. Фундаментальною для переосмислення постаті правителя стала стаття Е. Томпсона¹⁸, відомого дослідника Амміана Марцелліна. У статті історик намагається відійти від нарративу щодо Цезаря Галла, закладеного Амміаном, поставити під сумнів твердження античного історика. Е. Томпсон знаходить успішні вектори політики імператора, а щодо звинувачень у жорстокості – виокремлює лише трьох невинних людей, вбитих Галлом. Історик Р. Муні¹⁹ у своїй невеликій статті досліджує останню подорож Галла на Захід, причини, які спонукали цезаря таки поїхати на зустріч з Констанцієм II. Важливим дослідженням є стаття Р. Блоклі²⁰, який аналізує інститут влади цезаря на прикладі Галла та Юліана, порівнює їх владу з іншими правителями IV ст. у тому ж статусі. Історик приходиться до висновку, що Констанцій II надавав братам дуже вузькі повноваження. І Галл, і Юліан були змушені виходити за їх рамки, що і приводило до конфліктів зі старшим імператором. Зрештою, стаття Т. Барнса²¹ аналізує хронологію 14 книги Амміана, в якій описується правління Галла. На основі нарративної традиції, а також даних папірології, автор намагається встановити дати подій, описаних у книзі.

Отже, 15 березня 351 р. імператор Констанцій II у місті Сирмії проголосив цезарем свого двоюрідного брата²². Офіційно його звали Флавій Клавдій Констанцій, причому останнє ім'я

---

¹² Socrat. H.E., II, 33; Sozom. H.E., IV, 7.

¹³ Socrat. H.E., II, 34; Sozom. H.E., IV, 7.

¹⁴ Julian. Ep. ad Ath. 270D-272C; Misop. 370C.

¹⁵ Barnes T.D. Structure and Chronology in Ammianus, Book 14... P. 416-417.

¹⁶ Zonaras XIII, 8.

¹⁷ Vict. Caes. 42, 12; Eutrop. X, 13.

¹⁸ Thompson E.A. Ammianus' Account of Gallus Caesar... P. 302-315.

¹⁹ Mooney R.N. Gallus Caesar's Last Journey // Classical Philology. 1958. Vol. 53, No. 3. P. 175-177.

²⁰ Blockley R.C. Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II... P. 433-468.

²¹ Barnes T.D. Structure and Chronology in Ammianus, Book 14... P. 413-422.

²² Blockley R.C. Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II... P. 433.

він отримав від старшого імператора при воцарінні. Також відомим молодий чоловік був під ім'ям Галла, оскільки Галлою звали його мати. На час приходу до влади Галлу було близько 25 років, Амміан описував його як дуже статного чоловіка «з витонченими формами тіла, дуже гарної статури, його русяве волосся було м'яке, борода лише нещодавно почала пробиватися; проте він у молодому віці мав солідну зовнішність»²³. Фоном для підвищення Флавія Клавдія була узурпація Магненція, яка вибухнула у 350 р. Констанцій II мав особисто очолити боротьбу з узурпатором, у той же час він боявся залишити без правителя східні провінції, які потерпали від нападів персів. Власне, з виконанням військових функцій і пов'язують призначення Галла більшість авторів: про це пишуть і Філосторгій, і Зосима²⁴. Останній автор також додає, що справжнім бажанням Констанція II було розправитись зі своїм родичем. Для виконання своїх обов'язків Галл був відправлений до головного міста Сирії – Антіохії.

Як вже зазначалося вище, на початку 14 книги Амміан висловлює дві базові претензії до Цезаря Галла: перевищення наданих йому повноважень і жорстокість²⁵. Відповідно, важливо зрозуміти, які повноваження були йому делеговані Констанцієм II разом з титулом цезаря. Фактів щодо цього небагато, але вони є достатньо характерними. Коли префект преторія Доміціан прибуває до Антіохії, щоб відкликати Галла, він погрожує перекрити йому фінансування: «Їдь Цезар, як тобі наказано, і знай, що якщо ти станеш зволікати, то я негайно накажу затримати відпуск сум як на твоє утримання, так і на твій палац»²⁶. Іншим показовим моментом є суд у справі змови проти Галла. Цезарю не дозволяється самостійно очолити судові засідання, натомість задля головування на суді з міста Нісібів приїжджає *magister militum* Урзицин²⁷. Доповнити картину повноважень Галла можна завдяки проведенню аналогій з правлінням його брата Юліана в якості цезаря. Адже правління братів відділяє невеликий проміжок часу, також вони були цезарями у одного августа – Констанція II. Навряд чи в голові старшого імператора концепція влади цезаря суттєво відрізнялася по відношенню до різних людей. Амміан описує нам картину сварки Юліана з префектом преторія Флоренцієм. Цезар просить чиновника знизити податки в Галлії, натомість останній робить навпаки – видає рішення про їх збільшення²⁸. Тим самим префект преторія явно дає зрозуміти, що вважає своїм начальником тільки Констанція II, але ніяк не Юліана. Юліан у посланні «До сенату та народу Афін» скаржиться, що навіть у військовій справі командири спочатку повністю ігнорували його думку. Ображений цезар після цього на якийсь час взагалі відійшов від справ: «А оскільки раз або два зі мною обійшлися нешанобливо, то я вирішив мовчанням явити свою гідність...»²⁹. Показовим моментом є те, що після перемоги над германцями при Страсбурзі Констанцій II в офіційних реляціях називав переможцем себе, а не Юліана³⁰.

Приведені вище факти дозволяють нам прийти висновку, що Констанцій II сприймав

---

²³ Amm. Marc. XIV, 27, 1.

²⁴ Philost. III, 25; Zosim. II, 45.

²⁵ Amm. Marc. XIV, 1, 1.

²⁶ Amm. Marc. XIV, 7, 11.

²⁷ Amm. Marc. XIV, 9, 1.

²⁸ Amm. Marc. XVII, 3.

²⁹ Julian. Ep. ad Ath. 278C-D.

³⁰ Amm. Marc. XVI, 12, 67.

цезаря не як свого повноцінного співправителя, а як своєрідного помічника з визначеним вузьким колом завдань³¹. Цезарі мали займатися військовими питаннями, хоча були обмежені і в них, натомість мали бути відсторонені від сфери цивільного управління та юриспруденції. Ми бачимо, що Цезар Галл не контролює адміністрацію префектури Схід, найвищі чиновники не сприймають його як свого безпосереднього керівника. Він відсторонений від фінансових потоків, може використовувати тільки ті кошти, які виділить йому Констанцій II. Така ситуація створювала суттєві проблеми для Галла. По-перше, повноваження цезаря не були чітко регламентованими, і правителю могло бути важко самому зрозуміти, що перебуває у його компетенції, а що – ні. По-друге, населення сприймало цезаря як повноцінного правителя, зверталось до нього за вирішенням своїх повсякденних проблем. У такій ситуації Флавій Клавдій міг або ігнорувати ці запити і повністю нищити свою популярність. Або він мав втручатися в адміністративні та господарські справи, таким чином перевищуючи надані йому повноваження.

Констанцій II бажав контролювати всі кроки молодшого правителя. Спеціально наглядати за Галлом мали чиновники високого рангу, префект преторія Талассій і квестор Монцій. Причому Т. Барнс запевняє у своїй статті, що Талассій став префектом преторія у старому, як для середині IV ст., тлумаченні цієї посади: він був прив'язаний не до території, а до самої посади цезаря³². Ще одним кроком задля контролю над молодим цезарем стало його одруження на сестрі Констанція II. Жінку частина джерел називає Константиною³³, а частина – Констанцією³⁴. Відповідно, певна плутанина щодо імені є і в історіографії, але перший варіант, все-таки, є більш популярним.

Яким же було правління Цезаря Галла? Ми можемо стверджувати, що в основній сфері своїх компетенцій, військовій справі, він був достатньо успішним. До приходу цезаря до влади ситуація на римо-перському фронтірі була складною для імперії. Невдалою для римлян була битва при Синагрі 348 р., після чого перси почали зазіхати на стратегічно важливі міста Батна та Едесса, головне місто римської Месопотамії³⁵. Втім, розвинути свій успіх за правління Галла персам не вдається. Філосторгій прямо повідомляє нам, що «перська війна завдяки доблесті та мужності Галла завершилася перемогою»³⁶. Але жодне джерело не доносить інформацію про великі битви між римлянами та персами у цей час. Це означає, що найімовірніше їх і не було. При цьому певні військові маневри відбувалися: Амміан Марцеллін розповідає про намір цезаря відправитись до Іераполя щоб брати участь у військовому поході³⁷. Це місто знаходилося на шляху між Антіохією та ареною військових дій у Месопотамії. Таким чином, ми можемо розділити здогад Блоклі, що Галл відправився з військом на Схід, дізнавшись про прибуття перської армії. Але коли перси дізналися про підхід армії римлян, вони вирішили відступити не даючи вирішальної битви³⁸.

Крім вирішення глобального питання у протистоянні з Персією Цезар Галл вирішував

---

³¹ порів.: *Blockley R.C. Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II...* P. 452.

³² *Barnes T.D. Praetorian Prefects, 337-361 // Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik. 1992. Bd. 94. P. 251.*

³³ напр.: *Philost. III, 28.*

³⁴ напр.: *Amm. Marc. XIV, 7, 4.*

³⁵ *Blockley R.C. Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II...* P. 442.

³⁶ *Philost. III, 28.*

³⁷ *Amm. Marc. XIV, 7, 5.*

³⁸ *Blockley R.C. Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II...* P. 443.

низку локальних військових завдань. Одним з них було приборкання ісаврів, безчинствам яких у Малій Азії присвячена значна частина 14 книги Амміана. При всій антипатії до імператора історик змушений визнати, що тут правитель мав певні успіхи. Так, він надіслав війська до міста Селевкія, взятого в облогу ісаврами. Коли розбійники дізналися про прибуття військових, вони поспішили відступити³⁹. Ще однією подією цього періоду стало повстання іудеїв у Діокесарії (суч. Сепфоріс). Сам виступ відбувся невдовзі після прибуття Галла на Схід, у 351 або у 352 роках і не був тривалим⁴⁰. Джерела з римського боку розповідають, що до повстання приєдналися також міста Тіверіада (суч. Тверія) та Діосполь (суч. Лод) і називають ім'я одного з лідерів повстання – Патрікія⁴¹. Сократ Схоластик і Созомен розповідають, що місцеве населення перестало коритися римлянам і почало робити напади на сусідні області. Цезарю вдалося придушити повстання, а саме місто було зруйновано⁴². Іудейські джерела у контексті повстання згадують не ім'я Галла, а ім'я Урзицина – вочевидь, саме він і придушував виступ⁴³. Загалом, зіставляючи дані писемної традиції з матеріалами археології, сучасні дослідники сходяться у висновку, що повстання носило локальний характер, не переросло у справжню війну, і швидко було придушене⁴⁴.

Досліджуючи правління Галла, варто відмітити його великий інтерес до життя християнської Церкви. За прикладом старшого імператора Констанція II Галл сповідував християнство у формі аріанства. Аріанський церковний історик Філосторгій описує близькі відносини цезаря з видним діячем аріанства того часу Аецієм Антіохійським. За свідченнями джерела, Галл за наклепом ворогів спочатку розпорядився переламати аріанину ноги. Але потім розібрався у ситуації, наблизив Аеція до себе та навіть зробив своїм наставником у справах релігії⁴⁵. Відомою дією Галла стало перенесення з Антіохії до Дафні мощів Святого Вавіли, антіохійського єпископа III ст.⁴⁶ Справа в тому, що у Дафні знаходився найбільш шанований для місцевих язичників храм Аполлона з власним оракулом⁴⁷. Перенесення на територію язичницького храму християнської святині несло зрозумілий зміст. Галл мав на меті нівелювати значення язичницької святині та дати цій місцині забарвлення нового, вже християнського поклоніння. Пізніше брат цезаря Юліан розпорядиться повернути мощі Св. Вавіли назад до Антіохії, що спровокує його конфлікт з місцевими християнами⁴⁸.

Важливою подією для християнської общини Антіохії у середині IV ст. було завершення будівництва Великої церкви. Почав цей процес ще Константин Великий, а освячена вона

---

³⁹ Amm. Marc. XIV, 2, 20.

⁴⁰ Nathanson B.G. Jews, Christians, and the Gallus Revolt in Fourth-Century Palestine // The Biblical Archaeologist. 1986. Vol. 49, No. 1. P. 32.

⁴¹ Vict. Caes. 42.11.

⁴² Socrat. H.E., II, 33; Sozom. H.E., IV, 7.

⁴³ Bijovsky G. Numismatic Evidence for the Gallus Revolt: The Hoard from Lod // Israel Exploration Journal. 2007. Vol. 57, No. 2. P. 192.

⁴⁴ Nathanson B.G. Jews, Christians, and the Gallus Revolt... P. 34; Bijovsky G. Numismatic Evidence for the Gallus Revolt... P. 200.

⁴⁵ Philost. III, 27.

⁴⁶ див.: Downey G. A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest. Princeton: Princeton University Press, 1961. P. 364.

⁴⁷ Sozom. H.E., V, 17.

⁴⁸ Socrat. H.E., III, 18.

була, відповідно до традиційного датування, 6 січня 341 р. за Констанція II⁴⁹. Іоанн Малала, будучи людиною, пов'язаною з Антіохією, передає нам напис з храму, присвячений його відкриттю. У написі згадуються Константин, Констанцій і коміт та кувікулярій Горгоній⁵⁰. Остання людина визначається Амміаном як прибічник Галла, який зазнав переслідувань після смерті володаря⁵¹. На основі співставлення цих двох фактів дослідник Д. Вудс робить припущення, що Велика церква могла бути відкрита саме за правління Галла⁵², а ім'я «Констанцій» у написі слід розуміти як офіційне ім'я цезаря – «Констанцій Галл». Втім, доказова база такої гіпотези не є аж занадто переконливою. Найпростішим поясненням колізії з Горгонієм є те, що він міг займати посаду кувікулярія і за Констанція II, коли він правив на Сході, і за Галла⁵³.

Загалом, можна прийти до висновку, що початок правління Галла в якості цезаря був достатньо успішним. Молодий правитель відповідав очікуванням Констанція II і сприймався як стовідсотково його людина. Інакше важко пояснити інформацію Зонари про намагання Магненція вбити Галла. Середньовічний історик вміщує цю розповідь одразу після повідомлень про битву при Мурсі (вересень 351 р.). За словами Зонари, Магненцій відправив до Антіохії наближену людину для здійснення вбивства. Чоловік зняв у бабці хатинку біля річки Оронт і став підбурювати військових до заколоту. Коли заколотників набралася певна кількість, вони зібралися у найманій хатині для обговорення деталей злочиння. Але бабуся-господарка підслухала всю розмову і коли заколотники понапивалися та заснули, пішла до імператорського палацу та розповіла про змову. Таким чином змову було розкрито, а заколотників заарештовано⁵⁴. В історіографії прийнято датувати ці події 352 р. Також ще видавець Амміана Марцелліна Анрі да Валуа вказував на зв'язок фрагменту 14 книги з уривком Зонари⁵⁵. У Амміана розповідається про жінку низького походження, яка була допущена до палацу та розповіла Галлу про заколот проти нього солдатів. За це вона була щедро винагороджена дружиною Галла Константиною⁵⁶. Втім, в історіографії є і критичне ставлення до інформації Зонари. Так, дослідник, Фрейкс не тільки не пов'язує фрагменти Зонари та Амміана між собою, але й ставить під сумнів сам факт підготовки Магненцієм вбивства Галла⁵⁷.

Як би там не було, відносини між Констанцієм II і Галлом почали з часом відверто псуватися. Втручання Галла у церковні справи не відносилося до його компетенції, але йшло у дусі офіційної політики Констанція II і тому, мабуть, не сильно його турбувало. Іншою справою були спроби цезаря приймати участь у вирішенні адміністративних і соціально-економічних питань Сходу імперії, що старшому правителю категорично не

---

⁴⁹ Downey G. A History of Antioch in Syria... P. 358.

⁵⁰ Malalas XIII, 17.

⁵¹ Amm. Marc. XV, 2, 10.

⁵² Woods D. Malalas, «Constantius», and a Church-Inscription from Antioch // *Vigiliae Christianae*. 2005. Vol. 59, No. 1. P. 57.

⁵³ Downey G. A History of Antioch in Syria... P. 359.

⁵⁴ Zonaras, XIII, 8.

⁵⁵ див.: Frakes R.M. Ammianus Marcellinus and Zonaras on a Late Roman Assassination Plot // *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*. 1997. Bd. 46, H. 1. P. 123.

⁵⁶ Amm. Marc. XIV, 7, 4.

⁵⁷ Frakes R.M. Ammianus Marcellinus and Zonaras... P. 126.

подобалося. Серед подібних проблем найкраще у джерелах описана ситуація з продовольчою кризою в Антіохії, яка вибухнула восени 353 р.⁵⁸ Потрібно зазначити, що нестача зерна, його дорожнеча були хронічною проблемою міста протягом всього IV ст. Особливо вона загострювалася у неврожайні роки та в час перебування в Антіохії війська перед перськими кампаніями. Після Галла подібну проблему змушений був вирішувати і його брат імператор Юліан, і провінційні чиновники другої половини століття, діяльність яких детально описана у оратора Лібанія. Рецепти лікування цієї проблеми були схожими у всіх правителів. Першим кроком ледве не завжди було встановлення максимальної ціни на хліб. Захід цей постійно критикується сучасниками, адже торговці часто просто припиняли торгівлю за не вигідними цінами. Намагається встановити максимум цін і Галл, це провокує гострий конфлікт між ним і курією Антіохії⁵⁹. Серед куріалів було багато великих землевласників, і подібне рішення шкодило їм так само як і дрібним торговцям.

Питання з продовольством не вирішувалося, і тиск населення на Галла постійно зростав: «...Антіохійська чернь слізно молила його усунути страх перед голодом...»⁶⁰. Амміан Марцеллін дорікає цезаря за недостатні кроки у вирішенні кризи, у тому, що він «не віддав наказу підвести провіант з сусідніх провінцій»⁶¹. Дійсно, підвіз зерна з інших територій був регулярним заходом правителів у такій ситуації. Саме так діяв імператор Юліан, завівши до Антіохії 400 тис. модіїв зерна з Халкіді та Іераполя, а потім привозячи партії зерна з Єгипту. При чому, зерно тоді продавалося за цінами, нижчими за ринкові: за ціною 10 модіїв можна було купити 15⁶². Але є кілька «але» у цій ситуації. По-перше, Юліана від народного роздратування ці дії все одно не врятували. По-друге, ми маємо знову повернутися до повноважень Галла. Важко вчиняти дієві кроки, коли тобі обмежено доступ до фінансових ресурсів, а представники провінційної адміністрації не хочуть виконувати твої розпорядження. На це, власне, вказував і сам Галл, направляючи гнів населення на консуляра Сирії на ім'я Феофіл і говорячи, що у владі чиновника було вирішити цю ситуацію. Коли ситуація з продовольством досягла крайньої межі, шалений натовп вбив Феофіла та спалив будинок місцевого куріала Евбула⁶³. Про вбивство консуляра Лібаній повідомляє, що «він під час змагань на колісницях був повалений на землю п'ятьма ковалями»⁶⁴. Амміан звинувачує у безчинствах Галла, але ресурсів у правителя дійсно було мало, щоб діяти ефективніше. Цікаво, що у «Місопогоні» Юліан частково виправдовує безчинства в Антіохії за Галла: «...Народ з голосним криком спалив дома можновладців і вбив правителя... пізніше ви понесли покарання за ці речі, оскільки гнів, хоч і був справедливим, але перейшов усі межі»⁶⁵.

Продовольчі проблеми спровокували, як вже зазначалося, загострення конфлікту Галла з курією Антіохії, пік якого прийшовся на кінець 353 р.⁶⁶ Амміан звинувачує правителя у

---

⁵⁸ Barnes T.D. Structure and Chronology in Ammianus, Book 14... P. 421.

⁵⁹ Amm. Marc. XIV, 7, 2.

⁶⁰ Amm. Marc. XIV, 7, 2.

⁶¹ Amm. Marc. XIV, 7, 5.

⁶² Julian. Misop. 369A-C.

⁶³ Amm. Marc. XIV, 7, 5-6.

⁶⁴ Lib. Or. XIX, 47.

⁶⁵ Julian. Misop. 370C.

⁶⁶ Barnes T.D. Structure and Chronology in Ammianus, Book 14... P. 421.

тому, що «він наказав в одному загальному вирокі стратити всіх видних людей антиохійського сенату»⁶⁷. Бажання вбити всіх значимих куріалів виглядає як фантастика та явна гіперболізація збоку античного автора. З фактажу ми знаємо, що арешти куріалів дійсно були. Підтверджує це Лібаній, який у цей час знаходився в Антіохії. Він особисто відвідував ув'язнених людей, серед яких був його вчитель Зиновій⁶⁸. Втім, за словами оратора, на наступний день всі вони були звільнені. На нашу думку, тут не йшлося про бажання Галла вбити всіх знаних куріалів. Скоріше, він наказав їх заарештувати на якийсь час, по-перше, щоб налякати та змусити йому коритися. По-друге, він міг підозрювати частину курії у причетності до зловживань у торгівлі зерном. Аналогії щодо арешту куріалів ми можемо знайти в історії Антіохії IV ст. Після придушення «Повстання проти статуй» 387 р. імператор Феодосій наказав заарештувати куріалів, підозрюючи їх у причетності до заколоту. Зрештою, над ними відбувся суд і переважна більшість була виправдана⁶⁹. Загалом, арешт багатьох куріалів був дією жорстокою, але не унікальною. А ось щодо бажання їх всіх вбити – у нас немає впевненості у справедливості цих звинувачень.

Зрештою, ми переходимо до основного звинувачення Амміана проти Цезаря Галла: у неймовірній жорстокості його правління. Історик описує володаря як надзвичайно гордовитого та зухвалого правителя, який проводив судові процеси проти невинних людей, які звинувачувалися у зазіханні на верховну владу та чаклунстві⁷⁰. За правління цезаря «стали приходити в запустіння багаті та знатні будинки»⁷¹, отже репресії були направлені проти місцевої еліти. Галл також, нібито, розгорнув мережу доносів: його люди ходили вулицями Антіохії та підслуховували крамолу у розмовах містян⁷². Більш того, він сам ходив вулицями Антіохії переодягненим і розпитував людей, що вони думають про його правління⁷³. За словами Марцелліна, допомагала у злодіяннях Галлу його дружина Константина – «мегера в людському обличчі»⁷⁴. Звичайно, загальні риторичні звинувачення не можуть повністю переконати дослідника в їх достовірності і потрібні конкретні факти жорстокості Галла. Власне, до початку відкритого конфлікту з Констанцієм Амміан приводить тільки один приклад несправедливої жорстокості Галла. Стосувалася вона александрійця Клемація, який був вбитий за наклепом його тещі, закоханої у нього, але відкинутої. Остання, нібито, подарувала Константину дороге намисто і таким чином домоглася вбивства зятя⁷⁵. Ця історія виглядає достатньо сумнівною і більше схожа на міські чутки.

Дослідник Е. Томпсон не знайшов достатніх підтверджень жорстокості Галла і в своїй статті намагався поставити під сумнів достовірність образу цезаря у творі Амміана⁷⁶. Але ми не готові до кінця розділити томпсонівську точку зору. На нашу думку, хоча жорстокість Галла і була гіперболізована Марцелліном, вона все ж мала місце. Основним доказом для

---

⁶⁷ Amm. Marc. XIV, 7, 2.

⁶⁸ Lib. Or. I, 96.

⁶⁹ Lib. Or. XXI, 7.

⁷⁰ Amm. Marc. XIV, 1, 2.

⁷¹ Amm. Marc. XIV, 4, 1.

⁷² Amm. Marc. XIV, 4, 6.

⁷³ Amm. Marc. XIV, 1, 9.

⁷⁴ Amm. Marc. XIV, 1, 2.

⁷⁵ Amm. Marc. XIV, 1, 3.

⁷⁶ Thompson E.A. Ammianus' Account of Gallus Caesar... P. 315.

нас є ставлення до Галла його брата Юліана у посланні «До сенату та народу Афін». Промова була виголошена, коли Галл давно вже загинув від рук Констанція, а з самим Констанцієм Юліан знаходився в стані війни. З політичних міркувань Юліану було б вигідніше зобразити брата як жертву підступності старшого імператора, але він цього не робить. Юліан вважав Галла поганим правителем, хоча і незаслужено вбитим: «У своєму роздратуванні він пішов шляхом нестримного гніву – шляхом слабшого і недостойного царювати, проте ним не було зроблено нічого гідного смерті»⁷⁷. Негативно відгукувався про Галла і Лібаній у своїй «Автобіографії». Він згадував, що виступав перед правителем, але неохоче, проти своєї волі, відчуваючи при цьому страх⁷⁸.

Отже, на нашу думку, жорстокість дійсно була рисою характеру Галла, а репресії не були простою вигадкою Амміана. Можна виокремити декілька причин, чому так сталося. По-перше, це загальна атмосфера в імперії. Повстання Магненція ще більше розпалило підозрілість Констанція II. Амміан у 14 книзі описує пошуки змовників по всій імперії, особливо виділяючи жорстокість чиновника Павла Катени⁷⁹. У цьому контексті політика Галла була продовженням загальноімперської політики. По-друге, на характер цезаря могли вплинути психологічні травми його юності. У 337 р. він пережив велику різанину, в ході якої було вбито його батька та, можливо, старшого брата⁸⁰. Далі він опинився у статусі фактично почесного заручника: в гарних умах, але під постійною охороною, під загрозою бути вбитим у будь-який момент. Великий відрізок юності Галл провів у місті Макеллі, це було «царське містечко в Каппадокії, біля гори аргейської, недалеко від міста Кесарії, з чудовим царським палацом, лазнями, садами і невичерпними джерелами»⁸¹. Ось як про це розповідав Юліан: «Мій брат був заточений при дворі і був нещасний більше всіх нині живих. Бо якщо і була в ньому якась дикість і лютість, то вигодували її ті гори»⁸². Отримавши владу, Галл дав волю темним сторонам своєї душі.

Отже, втручаючись у внутрішню політику, Галл виходив за повноваження, надані йому старшим правителем. Це не подобалося Констанцію II, і той почав готувати усунення родича з посади. Старший правитель не міг просто позбавити Галла титулу цезаря, адже це могло викликати бунт у військах, де молодий правитель був достатньо популярний. Тому Констанцій II починає поступово відкликати вірні цезарю війська та намагається викликати правителя до себе, щоб усунути його без загрози бунту⁸³. Спочатку ця місія покладається на префекта преторія Доміціана, який мав замінити у статусі неофіційного наглядача над Галлом Талассія, який помер у 353 р.⁸⁴ Той приїжджає до Антіохії, поводить себе дуже зверхньо до Галла, і після загрози позбавити його фінансування, правитель бере чиновника під варту⁸⁵. Інший вірний Констанцію чиновник високого рангу, квестор Монцій, незадоволений розвитком подій, починає закликати солдатів до бунту проти Галла. Але ті

---

⁷⁷ Julian. Ep. ad Ath. 272C.

⁷⁸ Lib. Or. I, 97.

⁷⁹ Amm. Marc. XIV, 5, 6-9.

⁸⁰ Lib. Or. XVIII, 31.

⁸¹ Sozom. H.E., V, 2.

⁸² Julian. Ep. ad Ath. 271D.

⁸³ Thompson E.A. Ammianus' Account of Gallus Caesar... P. 311.

⁸⁴ Barnes T.D. Praetorian Prefects, 337-361... P. 256.

⁸⁵ Amm. Marc. XIV, 7, 9-11.

навпаки стають на бік молодого правителя і вбивають як Монція, так і Доміціана⁸⁶. Навіть ворожий до Галла Амміан не говорить, що сам цезар давав наказ про вбивство царедворців. Але все одно, події слугували драматичною точкою неповернення у відносинах молодшого та старшого імператорів, адже було вбито двох людей, які, за задумом Констанція II, мали контролювати та направляти діяльність Галла. Відбулися ці події близько квітня 354 р.⁸⁷

Галл починає розшукувати прибічників Монція по всій підвладній території і, зрештою, проти них відбувається суд на чолі з Урзицином. За рішенням суду в тому числі були страчені абсолютно невинні філософ Епігон та оратор Євсевій. Їх провина полягала лише у тому, що Монцій перед смертю під тортурами назвав такі імена, не вказуючи на конкретних людей. Також постраждали під час переслідувань дякон з Тіру Марас і представники чиновницької еліти Сходу – батько та син Аполлінарій⁸⁸, останній приходився зятем Доміціану. Амміан перекоонує нас у невинуватості останніх, але Е. Томпсон ставить це твердження під сумнів⁸⁹.

Відносини між Констанцієм II та Галлом явно ще більше загострюються, але старший правитель продовжує наполягати на приїзді свого молодшого колеги. Останньою надією на примирення була поїздка Константини на Захід в надії пом'якшити гнів свого брата⁹⁰. Але по дорозі вона захворіла та померла у Віфінії. Зрештою, Галл наважується на поїздку на Захід для зустрічі з імператором-родичем. Враховуючи події, які їй передували, мандрівка явно несла молодшому імператору загрозу. Чому ж він тоді на неї зважився? Амміан Марцеллін пов'язує це з хитрощами Констанція II, який через трибуна skutаріїв Скуділона зумів переконати колегу, що готовий надати йому титул августа⁹¹. І Галл, нібито, повірив цим обіцянкам після усіх конфліктів. Втім, у рішенні поїхати до Констанція ми схильні бачити прояв не стільки наївності Галла, скільки його доброї волі та готовності до компромісу. Можна погодитись з дослідником Муні, що відмова Галла їхати до Констанція рано чи пізно привела б до громадянської війни⁹². І шанси в цій гіпотетичній війні у Галла були далеко не ефемерними, враховуючи зростаючу його популярність серед військових. У той же час військові сили Констанція II зазнали великих людських втрат задля перемоги над узурпатором Магненцієм (особливо багато загиблих було під час битви при Мурсі у 351 р.). Але Галл не пішов на громадянську війну і забажав скористатися останнім шансом, щоб вирішити конфлікт з августом миром.

Галл виїжджає на Захід для зустрічі з Констанцієм II. На основі знайденого у 1980-ті роки папіруса, Т. Барнс робить висновок, що у вересні 354 р. цезар доїжджає до Нікомедії⁹³. Далі він прибуває до Константинополя, де влаштовує кінні змагання⁹⁴. Коли молодший правитель опиняється на території Балкан, старший імператор починає поступово видаляти з його оточення вірних військовослужбовців. Зрештою, у місті Петавіон ввечері

---

⁸⁶ Amm. Marc. XIV, 7, 12-16; див.: *Blockley R.C. Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II...* P. 435.

⁸⁷ *Barnes T.D. Structure and Chronology in Ammianus, Book 14...* P. 421.

⁸⁸ Amm. Marc. XIV, 9, 3-9.

⁸⁹ *Thompson E.A. Ammianus' Account of Gallus Caesar...* P. 315.

⁹⁰ Amm. Marc. XIV, 11, 6.

⁹¹ Amm. Marc. XIV, 11, 11.

⁹² *Mooney R.N. Gallus Caesar's Last Journey...* P. 176.

⁹³ *Barnes T.D. Structure and Chronology in Ammianus, Book 14...* P. 416.

⁹⁴ Amm. Marc. XIV, 11, 12.

палац Галла оточили військові. До нього зайшли коміт Барбаціон та агент Аподемій, зняли його імператорський одяг й ув'язнили його⁹⁵. Далі вже колишнього імператора було доставлено до околиць міста Поли, де він був допитаний видними царедворцями Констанція, зокрема, всесильний євнухом Євсевієм. Фіналом цієї драми стала страта Галла: «І от, зв'язавши йому за спиною руки, як якому-небудь розбійнику, вони обезголовили його...»⁹⁶. Вбивство Галла Т. Барнс відносить до жовтня 354 р. хоча до його статті популярне було датування Зеєка, який відносив ці події до листопада-грудня 354 р.⁹⁷ Такий спосіб вбивства обурих навіть Амміана Марцелліна, який не відчував симпатії до загиблого. Це було порушенням норм, відповідно до яких представників імператорського роду старалися вбивати не проливаючи їхньої крові. Філосторгій намагається перекласти провину у вбивстві на Євсевія. Нібито, Констанцій в останній момент відмінив смертний вирок родичу, але євнух затримав посланців з цією звісткою, поки страта не була проведена⁹⁸. Звинувачують препозита священної спочивальні у смерті Галла і Лібаній з Зонарою⁹⁹. Втім, цю інформацію варто скоріше сприймати як домисли, пов'язані з одіозністю Євсевія, загальною неприязню до євнухів у тогочасному суспільстві та бажанням виправдати імператора-аріанина у випадку Філосторгія. Вбивство Галла відповідало волі Констанція і саме він відповідальний за ці дії перед історією.

Отже, постать Цезаря Галла змушує замислитись над питанням, наскільки наші уявлення про історію залежать від стану джерельної бази. Адже, якщо б 14 книга Амміана Марцелліна не дійшла до нас (як попередні 13), то, ймовірно, оцінка Галла у сучасній історіографії була б зовсім іншою. Він би сприймався скоріше не як тиран і деспот, а як жертва інтриг Констанція II. Адже інші джерела описують правління молодшого імператора у поміркованішому тоні. А такий автор як Філосторгій відверто симпатизує своєму єдиновірцю-аріанину. Опис Галла у Амміана ж викликає суперечливі емоції: з одного боку, явною є антипатія й упередженість античного автора до правителя, з іншого боку, самі факти з його правління, які приводяться, є достовірними.

Проблеми у правлінні Галла були закладені з його початку самим ставленням Констанція II до інституту влади цезаря. Старший імператор розглядав молодшого володаря не як самостійну політичну фігуру, а скоріше як втілену у плоті та крові ідею імператорської влади. Цезар мав дуже обмежені повноваження, він мав скоріше просто представляти Констанція II у східних провінціях, своєю присутністю заспокоювати місцеве населення та давати йому відчуття, що старший імператор піклується про нього. Безпосередньою причиною призначення Галла була загроза з боку персів. Відповідно, його обмежені повноваження стосувалися передусім військової сфери. У той же час, за задумом Констанція II, цезар мав бути позбавлений повноважень в адміністративній, судовій, фінансовій сферах. Провінційні чиновники відверто не визнавали авторитет Галла та визнавали своїм начальником тільки Констанція II. Старший імператор робив це щоб не допустити узурпації зі сторони двоюрідного брата, та й загалом не бажаючи владою

---

⁹⁵ Amm. Marc. XIV, 11, 20.

⁹⁶ Amm. Marc. XIV, 11, 23.

⁹⁷ див.: Barnes T.D. Structure and Chronology in Ammianus, Book 14... P. 416.

⁹⁸ Philost. IV, 1.

⁹⁹ Lib. Or. XVIII, 152; Zonaras XIII, 9.

ділитися. Але населення сприймало Галла як повноцінного правителя, зверталося до нього за вирішенням своїх проблем і турбот. І цезар опинявся між Сциллою та Харибдою: мав і задовольняти запити населення та не розпалювати дражливу підозрілість августа. Це було практично неможливо зробити.

Якщо оцінювати правління Галла як невдачу, то слід пояснити, що невдачею правління завершилось для нього як для людини, адже в результаті він загинув. Наслідки ж правління Галла для імперії загалом не лежали винятково у чорній чи білій палітрі. Його успіхи належали до військової сфери: правителю вдалося захищати кордон від персів, заспокоювати виступи ісаврів та іудеїв у середині імперії. Сприяв він розвитку християнства. У той же час Галл не зумів навести лад під час продовольчої кризи в Антіохії (хоча це і важко було зробити з наявними повноваженнями), пішов на гострий конфлікт з місцевою курією. Треба визнати, що лють і жорстокість Галла дійсно були рисами його характеру, навіть відкинувши їх гіперболізацію у Амміана.

Причиною вбивства Галла Констанцієм II багато джерел називають бажання цезаря узурпувати владу. В той же час античні історики не повідомляють про підготовку Галла до військового виступу проти августа, чи бажання проголосити августом себе. Скоріше, вже сам факт перевищення наданих цезарю повноважень Констанцій II сприймав як спробу узурпувати владу. Молодший правитель же навпаки, до останнього сподівався домовитись зі старшим імператором і не доводити конфлікт до громадянської війни. Ці наміри і підштовхнули Галла до мандрівки на Захід. Втім, Констанцій II оцінив постать Галла як занадто загрозову для своєї влади, і єдиний вихід із ситуації побачив у фізичному знищенні цезаря.

Dmytro Pukhovets

The Reign of Caesar Gallus: the Reasons for Failure

Abstract: The article is devoted to the reign of Constantius Gallus, who was Caesar (junior emperor) in the East of the Roman Empire in 351-354 AD. The purpose of the article is to study the peculiarities of his rule in the context of the political system of the Roman Empire in the middle of the IV century AD. Among the tasks of the article are the following: disclosing the features of the description of the reign of Gallus in the sources, determining the scope of powers delegated to him by Augustus Constantius II; analysis of the main vectors of policy of Caesar Gallus as emperor; clarifying the circumstances of Caesar Gallus conflict with Constantius II and his assassination.

The main source for the reign of Gallus is Ammianus Marcellinus, who portrayed the emperor in a negative way as a cruel and despotic man. But the true figure of Caesar, his reigns were more multifaceted. The main problems of the reign of Gallus were laid down during his appointment by Constantius II. The senior emperor endowed his junior colleague with very narrow powers, which concerned primarily the military sphere. At the same time, Caesar was effectively deprived of powers in the administrative, financial, and legal spheres. Local provincial officials did not perceive him as their immediate superior and focused on Constantius II. At the same time, the population saw in him a full-fledged ruler and turned to

him to solve their problems. To meet the demands of the population, Gallus had to go beyond the limits set by the senior emperor, which made a conflict between the two rulers inevitable.

The rule of Gallus itself combined successes and failures. He managed to stop the military aggression of the Persians on the borders, to suppress the actions of Isaurians and Jews within the state, to promote the development of Christianity. At the same time, he failed to resolve the food crisis in the territories under his control, entered into a fierce confrontation with the curia of Antioch, and showed excessive cruelty and rage in the government. Constantius II saw Gallus departure for the powers granted to him as an attempt to usurp power. Eventually, Augustus began to perceive Caesar as a threat to himself and went to the physical destruction of Gallus in order to eliminate this threat.

Keywords: Late Antiquity, Caesar Gallus, Constantius II, Ammianus Marcellinus, Antioch